

FRANCISZEK KŁOSOWSKI, JERZY RUNGE

UNIwersytet Śląski w Sosnowcu

MIGRACJE LUDNOŚCI W GMINACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO (LATA 1977–1999)

ZARYS TREŚCI. Poniższy artykuł dotyczy problemów migracji ludności wiejskiej w jednym z najbardziej zurbanizowanych regionów Polski – na Śląsku. Analiza zawiera charakterystykę podstawowych współczynników migracyjnych zarówno w aspekcie powiatów, jak i gmin. Omówiono również typologię migracji w gminach wiejskich w podziale administracyjnym obowiązującym w latach 1977–1999.

SŁOWA KLUCZOWE: Śląsk, problemy migracji, ludność wiejska, urbanizacja wsi.

WPROWADZENIE

Problematyka migracji ludności stanowi w polskiej literaturze geograficznej jedno z najważniejszych zagadnień badawczych zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym. Obok ogólnopolskich analiz migracji, spotykamy liczne opracowania regionalne, zwłaszcza dla obszarów cechujących się znacznym natężeniem tego zjawiska. Między innymi dotyczy to regionu katowickiego, w którym obserwujemy różnego typu przemieszczenia ludności, stanowiące pochodną usytuowanego tutaj potencjału społeczno-gospodarczego. Do prób ich syntetycznego ujęcia należy zaliczyć między innymi prace takich autorów, jak: M. Bytnar-Suboczowa (1955), J. Runge (1991, 1996, 1998), J. Runge, F. Kłosowski (2000), Z. Rykiel (1989), A. Szajnowska (1979, 1980, 1989), zaś omówieniami dorobku kolejnych etapów badawczych są opracowania E. Kozłowskiej (1960), J. Runge, F. Kłosowskiego (2000) czy też A. Szajnowskiej-Wysockiej (1993).

Analiza wzmiankowanych prac pozwala zauważyć, iż w regionie katowickim zdecydowanie większe zainteresowanie budziły migracje ludności miast aniżeli obszarów wiejskich. Dotyczy to szczególnie obu konurbacji (katowickiej i rybnickiej), koncentrujących maksimum przemieszczeń, których wielkość i struktura są pochodną specyfiki gospodarczo-społecznej. Gminy wiejskie regionu postrzegane były głównie w kategoriach terenów źródłowych migracji do miast województwa, a nie jako obszar odznaczający się innymi cechami przemieszczeń. Ponadto skupiano się tutaj na zagadnieniach urbanizacji strefy zewnętrznej GOP i ROW, typologii gmin wiejskich, rynku pracy czy też uprzemysłowieniu.

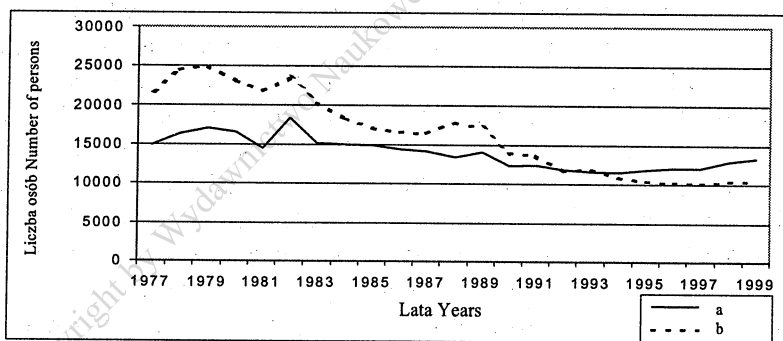
O ile do lat 80. w skali całego byłego województwa katowickiego istotne znaczenie w kształtowaniu przyrostu rzeczywistego odgrywał napływ migracyjny, o tyle później odnotowujemy narastające ujemne saldo migracji, głównie w miastach. „Wpływ ogólnokrajowego cyklu demograficznego, jak i konsekwencje przemian społeczno-gospodarczych ostatnich lat przyczyniają się do spadku znaczenia największych miast województwa w przyciąganiu potencjalnych migrantów, a jednocześnie do wzrostu w tym zakresie gmin wiejskich” (Runge, Kłosowski, 2000, s. 131). Atrakcyjność gmin wynika z sąsiedztwa bądź bliskości licznych ośrodków miejskich w województwie, co niewątpliwie ułatwia przyciąganie potencjalnych inwestorów przez gminy wiejskie, w wielu przypadkach kreowanie aktywniejszej polityki gospodarczej w porównaniu z dużymi miastami, większe możliwości w zakresie budownictwa mieszkaniowego (zwłaszcza indywidualnego) czy też szerszy kontakt z miejskimi rynkami pracy regionu w celu poszukiwania zatrudnienia. W konsekwencji, co prawda napływ migracyjny w byłym województwie katowickim zmalał z poziomu 116,1 tys. osób w 1979 r. do 39,0 tys. osób w 1996 r., zaś odpływ z wielkości 88,8 tys. osób w 1982 do 44,1 tys. osób, lecz jednocześnie „rok 1993 rozpoczyna fazę ujawniania się ubytku migracyjnego ludności rzędu 2,5–6,4 tys. osób rocznie, który dotyka wyłącznie ośrodki miejskie” (Runge, 1999, s. 29). Ponadto charakterystyka składowych przyrostu rzeczywistego dla całego byłego województwa pozwala stwierdzić, iż „od 1990 r. sytuacja pod tym względem staje się niestabilna: w latach 1990–1991 dominuje bowiem przyrost migracyjny nad przyrostem naturalnym, w 1992 roku przyrost naturalny nad napływem migracyjnym, w 1993 roku przyrost naturalny nad ubytkiem migracyjnym, w latach 1994–1995 emigracja przeważa nad przyrostem naturalnym, a w 1997 roku odpływ migracyjny dominuje nad ubytkiem naturalnym. Zmiany te pogłębiają niekorzystne tendencje przemian ludnościowych województwa, a zmierzające generalnie do regresu demograficznego regionu” (Runge, 1999, s. 29–30).

Z uwagi na zasygnalizowaną wcześniej zmianę w charakterze migracji w obszarach wiejskich, istotna wydaje się bardziej wnikliwa analiza tego problemu. Celem niniejszego opracowania jest zatem przybliżenie podstawowych cech migracji ludności w obszarach wiejskich województwa śląskiego w latach 1977–1999. Aby to zrealizować przeliczono odpowiednie dane statystyczne do obec-

nego kształtu województwa, jak również dokonano klasyfikacji przestrzennej zjawiska, wydzielając klasy zróżnicowań migracji w gminach wiejskich.

PODSTAWOWE CECHY MIGRACJI LUDNOŚCI WIEJSKIEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Biorąc pod uwagę obecny kształt województwa śląskiego, zaludnienie gmin wiejskich tego obszaru zwiększyło się w latach 1977–1999 z 895,6 tys. osób do 1,001 mln osób, tj. o 11,7%, koncentrując w końcu XX stulecia 20,6% ogółu ludności województwa. Zarówno napływ, jak i odpływ migracyjny cechował w minionych latach wyraźny spadek. Dotyczy to zarówno miast, jak i obszarów wiejskich (Runge, 1999). W przypadku tych ostatnich, napływ zmalał z 17,0 tys. osób w 1979 r. do 13,3 tys. osób w 1999 r., odpływ zaś odpowiednio z 24,9 tys. osób do 10,4 tys. osób. W konsekwencji saldo migracji ludności w gminach wiejskich – pozostające do początku lat 90. ujemne – od 1992 r. przybrało zwiększające się z roku na rok wielkości dodatnie, sięgające w 1999 r. blisko 3 tys. osób (rys. 1). W skali gmin wiejskich województwa współczynnik napływu zmalał w okresie od 1977 do 1999 z 16,6 promila do 13,3. Podobną spadkową tendencją zmian charakteryzował się w gminach wiejskich omawianego województwa współczynnik odpływu malejąc z poziomu 27 promila (1978) do 10 w 1999 r.

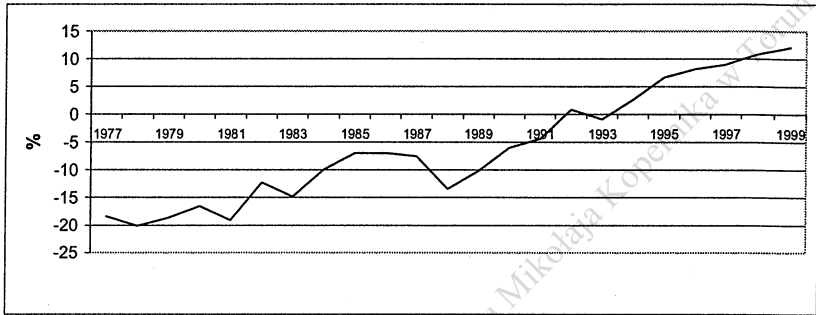
Rys. 1. Saldo migracji mieszkańców gmin wiejskich województwa śląskiego w latach 1977–1999

Fig. 1. Migration balance of rural communes population in Silesian Province in the period 1977–1999

a – napływ (inflow), b – odpływ (outflow).

Z kolei współczynnik mobilności zmniejszył się na obszarach wiejskich w analizowanym wieloleciu niemal o połowę, przy jednocześnie stosunkowo niewysokiej, kilkuprocentowej podstawie tego zjawiska (1977 – 4,1; 1999 – 2,4). Syntetycznym miernikiem przemieszczeń jest współczynnik efektywności mi-

gracji, przedstawiający relację pomiędzy saldem migracji a sumą napływu i odpływu. Pomimo wyraźnej zmienności w latach 1977–1999, daje się tutaj zauważyć spadek poziomu wskaźnika prawie do zera, a następnie jego wzrost (rys. 2). Początkowe, sięgające 20% wielkości świadczą o niewiele mniejszych wartościach w gminach wiejskich w stosunku do maksymalnie występujących w miastach regionu (np. Żory – 34,5%, Racibórz – 33,6%, Dąbrowa Górnicza – 26,8%). Na obserwowaną ruchliwość terytorialną wpływał przede wszystkim odpływ migracyjny.

Rys. 2. Współczynnik efektywności migracji dla gmin wiejskich województwa śląskiego w latach 1977–1999

Fig. 2. Coefficient of migration effectiveness in rural communes of Silesian Province in the period 1977–1999

Traktując współczynnik efektywności jako ogólne odzwierciedlenie charakteru i kierunku przemian migracyjnych w obszarach miejskich badanego regionu, dają się zaobserwować dwie wyraźne fazy przemian. Pierwsza z nich to lata 1977–1991, kiedy to dominowały wielkości ujemne, jednak o zmiennej dynamice. O ile w latach 70. ze względu na kontynuację wcześniejszych intensywnych przemian urbanizacyjnych – szczególnie w ROW i jego otoczeniu, jak również w Zagłębiu Dąbrowskim – wskaźnik przyjmował wielkości $<-15, -20\%>$, o tyle sytuacja społeczno-gospodarcza kraju i regionu lat 80. znacząco osłabiła ruchliwość przestrzenną ludności, zwłaszcza odpływ z obszarów wiejskich do miast. Wartości rozpatrywanego wskaźnika osiągnęły wówczas poziom rzędu $<-5, -10\%>$. Drugi wyodrębniający się okres kształtowania się współczynnika efektywności migracji to lata po 1992 r., kiedy to przybrały one charakter wzrastających wielkości dodatnich. Przyczyną jest tu w pierwszej kolejności słabnąca atrakcyjność miast regionu, zwłaszcza tych największych, w przyciąganiu migrantów (m.in. procesy restrukturyzacji gospodarki, bezrobocie, upadek wielu przedsiębiorstw, sytuacja na rynku mieszkaniowym).

Obok wielkości ogółem, niezbędnym elementem prowadzonej analizy jest charakterystyka ich zróżnicowań przestrzennych. Dla wielolecia 1977–1999 wiel-

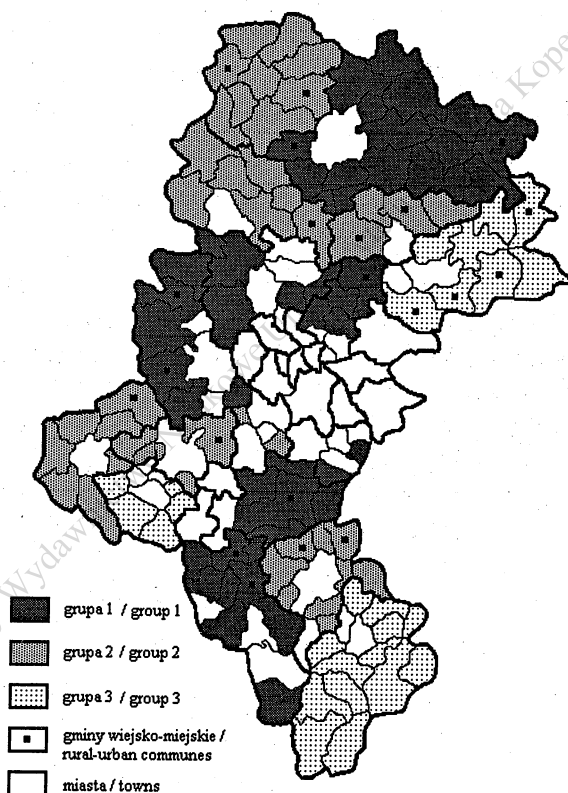
kości współczynnika odpływu oraz współczynnika mobilności wykazują dostrzegalne różnice między gminami północnej i zachodniej części regionu, a pozostałymi obszarami. Te pierwsze notowały maksima współczynników mobilności, zwłaszcza Blachownia, Mierzęcice, Mszana, Pawłowice, Suszec, Świerklany, Zbrosławice oraz powiat myszkowski i raciborski; maksima odpływu zaś wystąpiły w Dąbrowie Zielonej, Koniecpolu, Kroczytach, Kuźni Raciborskiej, Lelowie, Rudniku, Rudzińcu i Szczekocinach. W północnej części województwa są to obszary o najniższym poziomie urbanizacji, z przewagą terenów rolniczych oraz największymi problemami społeczno-ekonomicznymi (np. demograficzne starzenie się społeczeństwa, bezrobocie, emigracja ludności). Dla porównania, w części zachodniej i południowej rozpatrywanego obszaru maksima dotyczą terenów nieco bardziej zurbanizowanych, usytuowanych często w bezpośrednim sąsiedztwie z miastami. Powojenne procesy intensywnej industrializacji, zwłaszcza w ROW, przyczyniły się zarazem do wzmacniania różnic, tworzenia kontrastów w dynamice przemian społeczno-ekonomicznych między ośrodkami wzrostu (Jastrzębie Zdrój, Wodzisław Śl., Żory) a ich zapleczem. Jedną z konsekwencji były niewątpliwie znaczące przemieszczenia ludności w kierunku miast regionu.

Analiza zróżnicowania wielkości współczynnika odpływu wskazuje ponadto, iż w badanym wieloleciu 1977–1999 ubytek migracyjny sięgnął w gminach północnej i zachodniej części województwa ponad 50% stanu lokalnego zaludnienia. Potwierdzeniem znaczącej ruchliwości ludności wiejskiej jest współczynnik mobilności. W niektórych przypadkach przekroczył on w skali rozpatrywanego wielolecia wielkość 100%, co oznacza przewagę liczby migrujących w stosunku do lokalnego potencjału demograficznego. Sytuacja taka wystąpiła w Blachowni (100,6%), Mszanie (106,8%), Pawłowicach (112,8%), Rudniku (103,7%) i Żarkach (104,2%). W dalszych 11 gminach poziom tego współczynnika przekraczał 90. Najniższą ruchliwością przestrzenną cechowały się głównie gminy usytuowane w centralno-wschodniej części byłego woj. bielskiego i południowej części byłego woj. katowickiego. Najmniej tego typu gmin znajdujemy w byłym woj. częstochowskim. Przykładami są tutaj: Boronów (współczynnik mobilności – 12,7%), Buczkowice (19,0%), Chełm Śl. (10,4%), Jejkowice (18,1%), Kornowac (17,5%), Łękawice (16,1%), Markłowice (11,8%), Starcza (16,2%) czy Wyry (17,7%).

Biorąc pod uwagę wielolecie 1977–1999, sumaryczny współczynnik ruchliwości rzędu 74,4% dla ogółu gmin woj. śląskiego dowodzi wysokiej mobilności mieszkańców tej kategorii miejscowości. Co prawda saldo migracji dla wielolecia pozostaje ujemne (–55,6 tys. osób), jednak ostatnie lata charakteryzujące się odwróceniem roli miast i gmin w kształtowaniu ruchu wędrownego ludności powodują, iż sumaryczny współczynnik efektywności migracji jest niewielki co do wielkości bezwzględnej (–8,0). Tym samym przy wysokim obrocie migracyjnym (z przewagą odpływu), niewielka część imigrantów znajduje na danym obszarze odpowiadające jej warunki zamieszkania.

TYPOLOGIA MIGRACYJNA GMIN

Istotną kwestię badawczą stanowi charakterystyka podobieństw i różnic w kształtowaniu się składowych migracji w obrębie gmin rozpatrywanego obszaru. Przeprowadzono ją na poziomie obecnych 17 powiatów woj. śląskiego, starając się uzyskać określone ich typy przestrzenne o podobnej dominacji wskaźników. Były nimi współczynniki: napływu i odpływu migracyjnego, saldo migracji oraz efektywności migracji. Metodą badawczą była tutaj taksonomia wrocławska wraz z modelem średnich arytmetycznych, która pozwala podzielić zbiór na podzbiory jednorodne z punktu widzenia przyjętego zestawu cech.

Rys. 3. Typologia migracyjna gmin wiejskich województwa śląskiego w latach 1977–1999

Fig. 3. Migration typology of rural communes in Silesian Province in the period 1977–1999

W latach 1977–1979 wyodrębniały się 4 klasy zróżnicowań migracyjnych. Dwie z nich charakteryzowały się dominacją salda i efektywności migracji, na-

tomiast pozostałe wpływem samego napływu. Pierwsze z dwóch wyróżnionych klas sytuowały się w obrzeżu ROW, w północno-wschodnim obrzeżu konurbacji katowickiej oraz na południe od Bielska-Białej. Rejony te w połowie lat 70. były zapleczem szybko rozwijających się okręgów i ośrodków województwa; w pierwszym przypadku ROW-u, w drugim przypadku Zagłębia Dąbrowskiego, w trzecim zaś aglomeracji Bielska-Białej. Z kolei gminy wiejskie z dominacją napływu migracyjnego lokowały się w większości nieco dalej od głównych centrów gospodarczych. Były to zwłaszcza gminy powiatów: lublinieckiego, raciborskiego i tarnogórskiego.

Nieco odmienny obraz zróżnicowania wskaźników migracyjnych odnotowano w latach 1995–1999. Co prawda stopień dominacji w poszczególnych grupach powiatów jest tutaj nieco niższy niż w pierwszym badanym okresie, jednak przynależność gmin do określonych grup w wielu przypadkach pozostała bez zmian. Dotyczy to zwłaszcza grupy 1 (gminy z otoczenia ROW-u, powiatów myszkowskiego i pszczyńskiego).

Syntetycznym odzwierciedleniem rysujących się zróżnicowań migracyjnych obszarów wiejskich woj. śląskiego jest próba czasowo-przestrzennej typologii (rys. 3, tab. 1). Wzięcie pod uwagę wszystkich cech w poszczególnych podokresach lat 1977–1999 pozwoliło nie tylko na wyróżnienie grup gmin podobnych, ale także na wskazanie okresu dominacji. Rycina oraz tabela sugerują, iż w obrębie charakteryzowanego województwa można mówić o trzech wyraźnie zaznaczających się czasoprzestrzennych klasach zróżnicowań migracji w obszarach wiejskich.

Pierwsza z nich – obejmująca gminy powiatów: będzińskiego, cieszyńskiego, częstochowskiego, gliwickiego, pszczyńskiego, tarnogórskiego i tyskiego – ujawniła się najwcześniej w stosunku do innych grup gmin wiejskich z uwagi na spadek salda i efektywności migracji w latach 1985–1989. W drugiej grupie gmin wiejskich reprezentowanych przez powiaty: bielski, kłobucki, lubliniecki, mikołowski, myszkowski, raciborski, rybnicki, ilorazy modelu średnich arytmetycznych okazały się niejednorodne czasowo. Co prawda dominuje tutaj efektywność migracji w latach 1990–1994, jednak zaraz za nią plasują się saldo i efektywność migracji w latach 1995–1999. Analiza wielkości bezwzględnych pozwala stwierdzić, iż wyodrębnianie się tej grupy gmin wiejskich zawdzięczamy jednak sumarycznie w większym stopniu dodatniej ruchliwości ludności na obszarach wiejskich wyżej wymienionych powiatów w drugiej połowie lat 90. Natomiast w trzeciej grupie na początku lat 90. najszybciej dodatnie saldo migracji osiągnęły gminy wiejskie powiatów: wodzisławskiego, zawierciańskiego i żywieckiego, z bardzo wysokim stopniem dominacji tej cechy. Przekraczało ono prawie 5,5-krotnie poziom ogólnowojejewódzki. Tym samym w obrazie przestrzenno-czasowym migracji ludności obszarów wiejskich woj. śląskiego mamy do czynienia z trzema grupami gmin, które w różnych okresach czasu dominowały w zakresie przyjętych wskaźników.

Tabela 1. Model średnich arytmetycznych dla gmin wiejskich województwa śląskiego w latach 1977–1999

Table 1. Model of arithmetic mean for rural communes of Silesian Province in the period 1977–1999

Klasa przestrzenna powiatów Spatial classes of counties	Iloraz modelu średnich arytmetycznych – cechy dominujące Quotient of arithmetic means model dominating characteristics
Grupa 1: będziński, cieszyński, częstochowski, gliwicki, pszczyński, tarnogórski, tyski,	1,203 – średnioroczne saldo migracji w latach 1985–1989 1,203 – annual mean migration balance in the years 1985–1989 1,186 – średnioroczna efektywność migracji w latach 1985–1989 1,186 – annual mean migration efficiency in the years 1985–1989
Grupa 2: bielski, kłobucki, lubliński, mikołowski, myszkowski, raciborski, rybnicki,	1,600 – średnioroczna efektywność migracji w latach 1990–1994 1,600 – annual mean migration efficiency in the years 1990–1994 1,286 – średnioroczne saldo migracji w latach 1995–1999 1,286 – annual mean migration balance in the years 1995–1999 1,210 – średnioroczna efektywność migracji w latach 1995–1999 1,210 – annual mean migration efficiency in the years 1995–1999 1,101 – średnioroczne saldo migracji w latach 1977–1979 1,101 – annual mean migration balance in the years 1977–1979
Grupa 3: wodzisławski, zawierciański, żywiecki	5,459 – średnioroczne saldo migracji w latach 1990–1994 5,459 – annual mean migration balance in the years 1990–1994 2,906 – średnioroczna efektywność migracji w latach 1990–1994 2,906 – annual mean migration efficiency in the years 1990–1994 2,213 – średnioroczne saldo migracji w latach 1980–1984 2,213 – annual mean migration efficiency in the years 1980–1984 1,930 – średnioroczna efektywność migracji w latach 1977–1979 1,930 – annual mean migration efficiency in the years 1977–1979 1,887 – średnioroczna efektywność migracji w latach 1980–1984 1,887 – annual mean migration efficiency in the years 1980–1984

Źródło: Obliczenia własne.

Source: Own calculations

PODSUMOWANIE

Przedstawiony obraz kształtowania się migracji ludności w gminach wiejskich woj. śląskiego w latach 1977–1999 prowadzi do kilku spostrzeżeń uogólniających:

- po pierwsze – pomimo wysoce zurbanizowanego charakteru regionu, jak i istotnego zmniejszenia się dynamiki zjawisk ludnościowych w ostatnich latach, w gminach wiejskich charakteryzowanego regionu dostrzegalne są wyraźne różnice w kształtowaniu się migracji zarówno w czasie, jak i w przestrzeni;
- po drugie – w bezpośrednim sąsiedztwie ośrodków i okręgów silnie uprzemysławianych w latach powojennych, spotykamy obszary znaczących od-

działań urbanizacyjnych oraz wpływu inwestycji gospodarczych na tereny wiejskie. Są to w szczególności gminy wiejskie południowego otoczenia ROW-u, wschodniego krańca byłego województwa katowickiego (rejon olkusko-zawierciański) oraz Żywiecczyzna;

- po trzecie – przynależność gmin wiejskich do określonych typów zróżnicowań migracyjnych wykazuje zmiany w czasie, przy czym dla bezpośrednio zaplecza ośrodków przemysłowych jest ona większa od pozostałych. Ponadto wraz z upływem czasu różne grupy gmin wiejskich zaznaczały swoją dominację w stosunku do innych, w zakresie przyjętych wskaźników;
- po czwarte – to raczej gminy wiejskie powiatów słabiej zurbanizowanych najwcześniej zmieniały charakter kształtowania się salda migracji (przejście z dużych wielkości ujemnych do zera, a następnie do wielkości dodatnich). Były to dla przypomnienia gminy powiatów będzińskiego, cieszyńskiego, częstochowskiego, gliwickiego, pszczyńskiego, tarnogórskiego i tyskiego, które lokują się w przestrzeni geograficznej woj. śląskiego w postaci nieciągłego pasa o przebiegu południkowym;
- po piąte – przedstawione tendencje przemian migracyjnych w woj. śląskim byłyby zatem kolejnym potwierdzeniem zmiany pozycji obszarów wiejskich w kształtowaniu się przeobrażeń ludnościowych. Wyraźny wzrost liczby obszarów z dodatnim bilansem migracyjnym, przy słabszej pozycji w tym zakresie dużych ośrodków miejskich regionu, może stanowić dowód słabnącej urbanizacji centrów regionalnych i subregionalnych oraz przejaw wzrostu znaczenia stref podmiejskich i obszarów peryferyjnych złożonych wielkomiejskich układów osadniczych województwa.

LITERATURA

- Bytnar-Suboczowa, M. (1955) *Zagadnienia ludnościowe na Górnym Śląsku w latach 1914–1950*, [w:] A. Wrzosek (red.), *Górny Śląsk*, Wyd. Literackie, Kraków, s. 307–343.
- Runge, J. (1991) *Dojazdy do pracy w przestrzennej strukturze powiązań miast województwa katowickiego*, Prace Naukowe UŚ, nr 1198, Katowice.
- Runge, J. (1996) *Struktura rynku pracy regionu tradycyjnego i jego otoczenia na przykładzie województwa katowickiego*, Prace Naukowe UŚ, nr 1592, Katowice.
- Runge, J. (1998) *Ruchliwość przestrzenna ludności województwa katowickiego na tle przemian społeczno-ekonomicznych regionu*, [w:] D. Szymańska (red.), *Ruchliwość przestrzenna ludności w okresie transformacji ustrojowej*, Uniwersytet M. Kopernika, Toruń, s. 215–229.
- Runge, J. (1999) *Ludność*, [w:] A. Szajnowska-Wysocka (red.), *Studium wiedzy o regionie śląskim*, Prace Naukowe UŚ, nr 1755, Katowice, s. 15–49.
- Runge, J., Kłosowski, F. (2000) *Migracje ludności miast województwa śląskiego w latach 1977–1997*, [w:] D. Szymańska (red.), *Procesy i formy ruchliwości przestrzennej ludności w okresie przemian ustrojowych*, Uniwersytet M. Kopernika, Toruń, s. 121–133.

- Rykiel, Z. (1989) (red.), *Struktury i procesy społeczno-demograficzne w regionie katowickim*, Prace Geograficzne IG i PZ PAN, nr 151, Ossolineum, Wrocław.
- Szajnowska, A. Z. (1979) *Migracja ludności między miastami konurbacji górnośląskiej w okresie 1974–1976*, Prace Naukowe UŚ, nr 331, Katowice.
- Szajnowska, A. Z. (1980) *Przemieszczenia ludności między miastami konurbacji górnośląskiej*, Zeszyty KBRU, PAN, Warszawa.
- Szajnowska-Wysocka, A. (1989) *Migracje ludności w konurbacji górnośląskiej. synteza cyklu publikacji*, Geographia. Studia et dissertationes, Prace Naukowe UŚ, t. 13, Katowice, s. 41–59.

POPULATION MIGRATIONS IN RURAL COMMUNES OF SILESIAN PROVINCE (1977–1999)

SUMMARY

The analysis of data for the period 1977–1999 shows clear decreasing dynamics of migration in rural communes of Silesian Province. There is also change of these communes position in provincial migrations. Until 1991, the migration balance was negative, whereas later it showed positive values. There was clear increase in number of these areas where migration balance was positive, however the importance of large urban centres in that matter was smaller. This process may evidence declining urbanisation of regional and subregional centres and increasing importance of suburban zones and areas of complex urban settlement structures of Silesian Province.